

Duxarxanda* Vəlibəy oğlu Abbas var idi. O Abbas atasından sonra atasının yerində tikmə oldu. Onun tikməliyində bir pəhlivan qoçaq var idi. O pəhlivanın adı Dahaduruz bəy idi. O pəhlivan Şah Abbası çox incitdi, ona görə Şah Abbas təbl-balaban döydürdü, bütün tikmələrini yıgdi, meydanda iki dənə qiymətli ləhl** qoydu, təklif elədi öz tamam tikmələrinə:

– Kim gedib Dahaduruz bəyi öldürüb, onun başını gətirə bilərsə meydana olan iki ləhli məndən xələt alacaq.

Lakin heç kəsdə bu cürət olmadı. Vəlibəy oğlu Abbasın orada iki düşməni var idi; bunlardan birisinin adı Sarı Xoca, o birisinin adı isə qul Abdulla idi. Onlar gedib Şah Abbasa dedilər ki, Dahaduruz bəyin başını Vəlibəy oğlu Abbasdan başqa heç kim gətirə bilməz. Şah Abbas onlardan soruşdu:

– Məyər Abbasda belə qüvvə var?

Onlar Vəlibəy oğlu Abbası Şah Abbas üçün o qədər təriflədilər ki, Şah Abbas yəqin etdi ki, əyər Vəlibəy oğlu Abbas bu gün getsə sabah Dahaduruz bəyin başını gətirər. Şah Abbas həmin iki ləhli götürüb verdi bir qasidə və bir kağız da yazdı ki: “ey Vəlibəy oğlu Abbas! Bu sənin xələtlərin. Beş günün müddətinə Dahaduruz bəyin başını gətirsən, götürsən. Götürməsən sən öz başın onun əvəzinə gəlməlidir”. Kağız xələtlərlə gəldi çatdı Abbasa. Abbas xələtləri gördü, şad oldu, kağıza baxdı, başladı ağlamağa. Anası ondan soruşdu:

– Abbas, niyə belə ağlayırsan?

Abbas dil oldu anasına ki:

– Ana, bu gün mən ağlayıram, sabah sən mənim üçün ağlarsan.

Anası soruşdu:

– Niyə?

Abbas dil oldu ki:

– Ana, Şah Abbas əmr edib: get, Dahaduruz bəyin başını gətir. Halbuki mən eşitmişəm Dahaduruz bəyin iyidliyini. Mən bir plov giləsi kimi onun buğuna yapışaram. Məndə o cəbbə hanı mən gedim Dahaduruz bəyin başını gətirəm?

* Tifarqan

** Ləl

Anası dedi:

– Oğul, mən ölməmişəm. Mən sənə bir tədbir diyərəm. O tədbir ilə gedərsən, Dahaduruz bəydə yüz can olsa biri qurtarmaz.

Bu sözdən Abbasın ürəyi açıldı. Anasına dedi:

– Gözləruvə heyranam, ana görüm nə tədbirin var, de mənə.

Anası Abbasa dedi:

– Sən cəngi-təbl-balaban döydür, üç yüz atlı cəm elə.

Abbas dedi:

– Ana, bunu hazır elərəm. Dalını de!

Anası dedi:

– Qırx-əlli top qırmızı parça al, qırx-əlli at, qatıra samandan bardan tut.

Anası bu tədbirləri diyəndən sonra Abbas ayağa durdu, cəngi-təbl-balaban döydürdü, anasının dediyi tədbirləri tamam hazırladı, dedi:

– Ana, daha nə eləyim?

Anası dedi:

– Sən gecə ilə bu üç yüz atlını, bu qırmızı parçanı və saman bardanlarını götürüb gedərsən. Dahaduruz bəyin məskəni Supalı yamac adlı bir dağdadı. Oraya çatdın, bu saman bardanını düşürdüb, bir yerdə bir-birinə söykəyərsən, qırmızı parçanı da sərərsən onun üstünə, üç yüz atlının yüz atlısını bir yanda, yüz atlısını bir yanda, yüz atlısını da bir yanda gizlədərsən. Dahaduruz bəyin qaraulçusu səhər açılan kimi üstünə qırmızı parça sərilmiş dövləti görər, gedib Dahaduruz bəyə deyər ki, tacir malı tökülüb Supalı yamacın güneyində. Dahaduruz bəy gələr həmin malın üstünə. Siz onu öldürərsiz.

Abbas üç yüz atlısını, aldığı qırx-əlli top qırmızı parçanı və saman bardanlarını yola saldı. Özü polad geyimə geyindi, dəbilqəsini qoydu başına, atını minəndə ürəyində Allah ilə bir niyyət keçirdi. Niyyəti bu oldu, dedi: “Ey heçdən məni xəliq eliyən Allah! Əgər bu davada mənə firsənd versən, mən Dahaduruz bəyi fəth etsəm, gəlib çoxlu fəqir-füqara təzəliyərəm”.

Abbasın bu duası onda dərgir oldu. Abbas yola düşdü, gəldilər Supalı yamacın bir güneyində gecə vaxtı tayları düşürdüb, bir-birinə söykədilər. Abbas yüz atlını bir yanda gizlətdi, yüz atlını bir yanda gizlətdi, özü də yüz atlıyan bir yanda gizləndi. Hər yüz atlıya bir əmr verdi:

– Sabah açıldı, Dahaduruz bəy gələr burada yığdığımız malın üstünə öz qoşunu ilə. Onda daha heç bir üzr, bəhanə yoxdur. Dədəm, nənəm kor dedi, hər yetənə vur dedi.

Sabah oldu. Dahaduruz bəy əyləşmişdi öz qalasında. Onun qaraulçusu bu dövləti gördü, gəlib Dahaduruz bəyə xəbər verdi:

– Haçana qalıbsan? Bilmirəm, hansı tacirin dövləti tökülüb Supalı yamacın güneyində, sənin dünyadan xəbərin yoxdur.

Dahaduruz bəy bu sözü eşidib, öz dəstəsinə əmr elədi ki:

– Geyinin!

Dahaduruz bəy özü polad geyim geyindi, dəbilqəni qoydu başına, otuz iki əsbəbul-əsbhə-əsləhəli pəhlivan götürdü, yola düşdülər. Supalı yamacın güneyinə, Dahaduruz bəy qabaqda çatdı, bu taylara əl vurdu, taylar əlinə yüngül gəldi. Onun dəstəsi gəldi. Dedilər:

– Niyə qalmısan?

Dahaduruz bəy dəstəsinə dedi:

– Bu tacir malı deyil, bu hökumət hiyləsidir, üstümüzdə qoşun var, amada olun.

Bunlar durdular bu yan o yana baxmağa, onda gördülər yüz atlı bu yandan çıxdı. Abbas özü də birinci yüz atlının içində idi. O iki yerdə gizlənən atlılar da çıxdı. Dahaduruz bəyin dəstəsinə saldılar əhatəyə, davanı başladılar. Bir saata kimi bunlar elə dava elədilər ki, Dahaduruz bəyin dəstəsinə tamam qırdılar. Dahaduruz bəyin özünə nə qədər qılınc, ox vurdular, ona əsər eləmədi. Dahaduruz bəy üç yüz atlının içindən üz qoydu qaçmağa. Abbas dedi ki, Şah Abbas məni bunun üçün göndərmişdi, bu da qaçdı, bəs mən neyləyim? Abbas öz qoşununa dedi:

– Ey mənim qoşunum! Şah Abbas Dahaduruz bəyin başını tək məndən istəyib, sizdən istəməyib. Siz qalın, mənə tamaşa eləyin.

Abbas tək at başı saldı onun ardınca. Dahaduruz bəy qayıtdı baxdı ki, bu qoşundan bir atlı ardınca gəlir. Abbas Dahaduruz bəyi o qədər qovdu ki, gəlib Xotkər şəhərinin yaxınlığında Dahaduruz bəyin atı yoruldu. Abbas atını qulaqlaşdırdı onun atı ilə. Dahaduruz bəy atın üstündə əyilmişdi. Sağdan, soldan, atı üzəngiləyirdi ki, at qıvrığa getsin. Abbas gördü bu at üstə əyilib, bunun polad geyimindən dəbilqəsi aralanıb, iki barmaq enində onun boynu görür. Abbas gördü ki, küştü ilə buna gücü çatmaz, dedi: “İndi fürsədin yeri buradır”. Qılıncı siyirdi, daldan onun boynunun kökündən elə vurdu ki, başı bir tərəfə,

bədəni bir tərəfə düşdü, onun buğlarından yapışdı, atdı atın torbasına, atını mindi, təzədən qoşun Abbası bürüdü. İstədilər Abbası vursunlar. Abbas heç kimə imkan vermədi. O qoşunun böyüyü baxdı gördü ki, bu adam Dahaduruz bəy deyil, öz atını sürdü Abbasın yanına, dedi:

– Oğlan, öldürdüyün kimdir?

Abbas Dahaduruz bəyin başını atın torbasından çıxarıb, onun qabağına atdı və dedi:

– Öldürdüyüm Dahaduruz bəydir.

Bu qoşun böyüyünün adı İbrahim paşa idi. İbrahim paşa at qarışıq Abbasın başına dolandı. Abbas dedi:

– Belə niyə edirsən?

İbrahim paşa Abbasa dedi:

– Sən kimin tikməsisən?

Abbas dedi:

– Mən Şah Abbasın tikməsiyəm.

Onda İbrahim paşa dedi:

– Neçə gündür bu başdan ötrü göy mənim yorğanımdır, yer mənim döşəyim. İndi səndən xahiş edirəm gəlib üç gün mənə qonaq olasan. Sora hər ikimiz bu başı aparaq xotkarın yanına. Mən sənin üçün Xotkardan paşalıq allam.

İbrahim paşa Abbası qonaq gətirdi. Abbasa öz evindən bir az uzaq mənzil verdi. Ona bir nəfər də molla xidmətçi verdi. Abbas burada bir gecə qaldı. Səhər Abbas balaca bikef idi, xidmətçi qorxub onu dindirmədi. Getdi İbrahim paşanın yanına, ona dedi ki:

– Sənin pəhlivanın bidamağdır.

İbrahim ona dedi ki:

– Onlar müsəlmandır. Onlar bikef olanda ya musiqi çaldırlar, ya tərhan götürüb, ova çıxırlar. Sən get ona de. Əgər ov istəyir, yaxşı tərhanımız var, tərhan götürək ova çıxsın və yaxud musiqi istəyirsə, musiqi çaldıraq.

Xidmətçi Abbasın yanına gəlib dedi:

– Pəhlivan, İbrahim paşa dedi ki, bikef olmasın. Əyər ov istəyir, ona yaxşı tərhan və bələd verək, ova çıxsın. Yaxud musiqi istəyir, musiqiçi çağıraq, onun üçün musiqi çalsın.

Abbas xidmətçiyə dedi:

– İndi get, mənim üçün bir tərhan və bir bələd gətir. İndi ki, mən ova çıxdım, axşam gələrəm, musiqiçi gətirərsiz, musiqi çalar.

Xidmətçi gedib, bir tərən və bir bələd gətirdi. Abbas atı mindi, bələd də tərənı götürüb ova çıxdılar. Abbas bələdə tapşırđı:

– Haçan mən icazə versəm, quşu qırqovulun üstünə buraxarsan.

Ovda qırqovul çıxdı. Abbasın tapşırđı bələdin yadında olmayıb, tərənı buraxdı. Qırqovullar özlərini saldılar biniyə. Tərən ova etina etməyib, uzağa getdi. Abbas gördü ki, tərən itdi, bələdə dedi:

– Bələd, belə baxıram sən Dahaduruz bəyin cinsindənsən. Abbas istədi bu bələdi öldürsün. Bələd Abbasa yalvardı, Abbas onu öldürməyib dedi:

– Düş qabağa, quş gedən səmtə gedək.

Bələd fikirləşdi ki, bu Dahaduruz bəy kimi adamı öldürüb, mənı də öldürər. Mən bir cür edib bunun əlindən qurtarım.

Bələd dedi:

– Ey pəhlivan, biz ikimiz də bir yerdən getsək quşu tapa bilmərik.

Abbas dedi:

– Bəs neyliyək?

Bələd dedi:

– Sən dağın bu tərəfindən get, mən də dağın o tərəfindən. Dağın dalında bir-birimizin qabağına çıxacaq, quş ya sənə dəriyar, ya da mənə.

Abbas atını sürdü, çıxdı dağın başına, gördü ki, bu dağın qabağı yaxın bir hamardır. Amma qırx dənə cəngəri çadır lam-əlif-lam kimi keçib bir-birinə. O çadırlar da kimin idi?.. İbrahim paşanın bir qızı var idi, adı Gülgöz xanım. Səksən kənizi ilə oraya seyrə çıxmışdılar. Haman qırx çadırın içində bir qızıl qübbəli çadır var idi. Abbas atını sürdü haman çadırın üstünə. Gülgöz xanımın kənizlərindən biri Abbası gördü, Gülgöz xanıma xəbər verdi ki:

– Qonağımız gəlir.

Gülgöz xanım kənizə dedi:

– Qonağı apar, kef çadırında sakit elə.

Abbas keyf çadırının qapısında atdan düşüb, atını qolbənd elədi. Girdi çadıra. Gördü bu çadırdə çoxlu musiqi alətləri var. Abbas kənizə dedi ki:

– Bu sazlardan birini mənə ver.

Kəniz Abbasa dedi:

– Böyüyümüz var, qoy ondan icazə alım, sonra gəlım sənə saz verim.

Kəniz Gülgöz xanımın yanına gedib dedi:

– Xanım, qonaq aşiq çıxdı.

Gülgöz xanım dedi:

– Necə?

Dedi:

– Məndən saz istəyir.

Gülgöz xanım dedi:

– Kənim, o necə adamdır?

Kənim dedi:

– Gülgöz xanım, Allah sən üçün yetirib. O oğlan ki var, gözəllikdə Yusifə bərabərdir, iyidlikdə Rüstəmi–saniyə şikəstlik verir.

Gülgöz kənimə dedi:

– Kənim, get ona bir saz ver, onun çadırının sağ tərəfini at, mənim çadırımın da sol tərəfini at, mən də onun saz çalmağına burdan tamaşa edəmə, bəyənsəm, gələrəm onun yanına, bəyənməsəm, çayını, çörəyini verərik, gedər.

Kənim Abbasa bir saz verdi. Abbas başladı saz çalmağa, Gülgöz xanım Abbasın saz çalmağını eşidib, dayana bilmədi, bir dəfə gərdən–bazlılıq elədi, onun on dörd hörük saçı kürəyinin ortasında qaldı. Durdu kənimləri ilə Abbasın yanına gəlməyə. Abbas bunlara baxıb gördü Allah yaradan gün bu yandan çıxıb, bir gün də bir yandan gəlir. Abbasın əlində saz, Gülgöz xanımın bu gəlməsinə oxuyub belə deyir:

Gün təkı parlayıb, çıxıb xeymədən,
Onun şöləsidi çaya düşübdü.
Qızıl gül açılıb eyni vaxtında,
Bənövşənin boynu yaya düşübdü.

Abbas bu zaman gördü ki, Gülgöz xanımın yaxası açıqdı. Görək Abbas Gülgözə nə dedi:

Sən gözəlsən, gözəllərin əlası,
Görüm səni tutsun onun duası.
Bir yandan açılı qızın yaxası,
Elə sannam çeşmim aya düşübdü.

Gülgöz bu sözü eşidəndə kənimə dedi:

– Kənim, sən get bu oğlana de qızların çoxu mənle düşməndi, atın bir az üzdən sürsün, atını çox dərinə salmasın.

Gülgöz xanım istədi yaxasını vursun ki, Abbas onun sinəsini görməsin. Yaxasını vuranda Abbas görək nə dedi:

Gecə, gündüz əzbərimdən dilimdə,
Tərən quşum sığal verər əlimdə,
Abbas deyir: bivəfa yar yolunda
Əbəs cavan ömrüm qarət eylədim.

Onda Gülgöz öz kənizinə dedi:

– Ay qız, mən buna haçandan yar oldum ki, bu özünü mənə yar eylədi?!

Abbas gördü ki, Gülgöz kənizi ilə danışır. Abbas dil oldu:

– Gülgöz xanım, bu zamanda sifariş ilə həcc qəbul olmur. Zəhmət çək, mənimlə özün danış.

Onda Gülgöz kənizinə dedi:

– Sən get, ondan soruş gör, o, buraya niyə gəlib?

Kəniz gəlib Abbasdan soruşanda görək Abbas nə dedi:

Mən əzəldən görmüş idim düşümü,
Sərimdən apardın əqli-huşumu.
Əlimdən uçurtdum tərən quşumu,
Gülgöz, sizin bu diyara gəldimi?

Gülgöz dedi:

– Bu özü belə iyiddir, get, ondan soruş, quşu da özünə bərabərdir, ya yox? Onun quşunun nam-nişanını örgən.

Kəniz Abbasdan quşunun nam-nişanını soruşanda görək Abbas nə dedi:

Tamam ellər oldu bizimlə yağ,ı,
Sinəmə çəkibdən düyünlə dağı.
Qızıl paçabəndidi, ipəkdən bağı,
Gülgöz, sizin bu diyara gəldimi?

Gülgöz xanım başa düşdü ki, bu, atasının qonağıdır. Dedi:

– Ey Vəlibəy oğlu Abbas, indi bildim ki, sən mənim atama qonaqsan. Mən buraya qırx günün seyrinə gəlmişdim. Amma qırx günün seyrini özümə haram eylədim. Sözün üstünü çox açma. Şəhərdə mənzilin harda olsa, mən sənənin yanında hazırım.

Abbas bu sözdən başa düşəndən sonra sazın mizrabını sancıb əyləşdi. Gülgəz xanım öz çadırına qayıtdı. Abbas üçün çay, çörək gəndərdi. Abbas yeyib içdikdən sonra atını minib şəhərə gəldi. Abbasın haman xidmətçisi əvvəlcə Abbasın atını sakit etdi, sonra Abbas üçün çay gətirdi. Abbas çaya etina etmədi. Xidmətçi gördü bu çay içmir. Yəqin ki, acdır deyə, Abbas üçün xörək də gətirdi. Abbas xörəyə də etina etmədi. Gülgəzdən ayrıldığı üçün bir qədər darıxırdı. Xidmətçi gördü ki, Abbas çay içmədi, xörək də yemədi. Yəqin etdi ki, at üstə çox inciylib, odur ki, rəxtixab saldı, guya Abbas dincəlsin. Abbas rəxtixaba da etina etmədi. Xidmətçi Abbasdan qorxub, onu dindirmədi. İbrahim paşanın yanına gəlib dedi:

– Sənin pəhlivanın nə çay içmir, nə xörək yemir, nə də rəxtixaba etina etmir.

İbrahim xidmətçiyə dedi:

– Sən eşitməmişən. Bələd tərlandı itirib. Ola bilər pəhlivan quşa görə bikefdir. Çünki onlar quş itirməzlər. Sən get, bir kağız və bir qələm götür, qal onun qulluğunda. Ona de: nə cür quş istəyirsən de mənə, mən yazım kağıza, verim İbrahim paşaya, sən üçün sən bəyə-nən quş alsın.

Xidmətçi kağız, qələm götürüb, gəldi Abbasın yanına. Abbas bunu görüb, xidmətçiyə dedi:

– Bu qələm, kağız nədir?

Xidmətçi Abbasa dedi:

– Xudkar dedi elənçi quşların mini onun bir tükünə qurban və mənim xəzinəm ona qurban olsun. Nə cür quş istəyir desin sənə, sən yaz kağıza, gətir, onunçun o istəyən quş alım.

Abbas xidmətçiyə dedi:

– Sənin o kağız, qələmuvə qurban olum. Mən bu gün bir quş görmüşəm. Yaz kağıza, apar ver xudkara, o quşu mənim üçün alsın.

Sənə qurban olum, ay yazan molla,
Molla, mənim ərzim yara yaz, yara!
Sanasan cəlladdır kipriyi, qaşı,
Molla, mənim ərzim yara yaz, yara!

Molla bu sözləri yazmadı. Abbas ondan soruşdu:

– Molla, niyə yazmırsan?

Molla dedi:

– Sənə fəda olum, bu sözü mən yazı bilmərəm. Əgər yazsam Xudkar məni öldürər. Diyər ki, sən bilmirsən bizim yerdə yar-yar adlı quş yoxdur.

Abbas gördü bu molla başa düşmür. Görək Abbas nə dedi:

Qəvvas olub, dəryalara dolmuşam,
Dərdü qəmin bu canıma salmışam.
Tərlandımdan yaxşı tərlandı tapmışam,
Molla, mənim ərzim yara yaz, yara!

Molla bu sözləri də yazmadı. Abbas dedi:

– Niyə yazmırsan?

Molla dedi:

– Sənin sözlərin bizim sözlər ilə düz gəlmir. Sən deyirsən mənim ərzim yara yaz, yara, bizlər yara “yarğan” deyərik. Sən deyirsən tərlandımdan yaxşı tərlandı tapmışam. Bizlər tapmışama “bulmuşəm” deyərik. Odur ki, yazı bilmərəm.

Abbas əyləşmişdi, xidmətçi molla ayaq üstündə idi. Abbas gördü həyəət bir qərəlti gəldi. Abbas fikir verdi ki, bu gələnlər Gülğəzdirdi, dedi:

– Molla, boynuvı bu yan-o yana döndərsən sənə bir qılinc vura-ram, ortandan keçər. Qələmuvi yaxşı tut, bir yaxşı quş adı yadıma düşüb, onu deyirəm, yaz!

Molla Abbasa dedi:

– Sənə qurban olum pəhlivan, əyər desən bir il yerindən tərənəm, düz qal, qalaram, ancaq məni öldürmə.

Abbas dedi:

Qayim olsun yar ovlağı,
Budur yar gəldi, yar gəldi!
Yıxıbdır çadır-otağı,
Budur yar gəldi, yar gəldi!

Molla gördü ki, Abbas bayaq deyirdi yara yaz, yara, indi deyir yar gəldi, yar gəldi. Molla dedi:

– Pəhlivan, bu da quş adıdır?

Abbas dedi:

– Ləvənd oğlu ləvənd, mægər quş erkək, dişilə olmaz? Bəyəğ dedi-yim erkəyi idi, indi onun dişisidir deyirəm.

Abbas dedi:

Abbas deyər çallam sazı,
Çəkən olmaz ərki, nazı,
İbrahim paşanın qızı,
Budur yar gəldi, yar gəldi!

Molla gördü ki, bu Gülgöz ilə danışırmış. Çıxdı gəldi öz evinə, öyləşib Abbasın dediyi sözlərin dörd kəlməsinə on kəlmə də yalan yazdı, gətirib verdi Xudkara. Onda İbrahim paşa ömr etdi ki:

– Mənim carçımı çağırın!

İbrahim paşa carçıya belə bir tapşırıq verdi:

– Elə bir car çağır ki, mənim həyət-bacamda gəzənlər və xələtimi geyənlər eşitsinlər. Gecədən beş saat keçmiş Vəlibəy oğlu Abbasa möhlətdir, beş saatdan sonra gərək başı bədənindən elə götürülsün ki, bədəninin xəbəri olmasın.

Duxarxan mahalının adamlarından biri burada qulluq edirdi. O bu sözü eşitdi, qıryəti davam etməyib, qılıncını bağladı belinə, istədi bir baş Abbasın yanına gəlsin. Gördü yox, bundan fayda yoxdur. Dedi:

– Mən gedim Gülgəzdən xəbər bilim, əyər bu söz doğru olsa Gülgəzi də qoşaram Abbasa gedərlər.

Bu adam gəldi Gülgəzin yanına, Gülgəzə dedi ki:

– Gülgöz, mən səni bəyənmişəm. Mən ölüm əluvi vur mənim əlimə!

Bu sözdə Gülgöz dedi:

– Mən nə eləmişəm ki, sən məni bəyənmişən?

Dedi:

– Abbas Dahaduruz bəy kimi pəhlivanı taxtiyə qədəyib, sən bu gecə onun başını kəsdirirsən, bəs bu zirəklik deyil, nədir?

Bu sözdə Gülgöz bildi ki, bu, Abbası istəyəndir, ona dedi:

– Səndən xahiş edirəm, sən burada mənə bir-iki saat köməklik etsən, heç qoymaram Abbasın başından bir tük belə əskik olsun.

Gülgöz ona min tükən pul verib dedi:

– Get, mənim üçün Minəxordan bir cüt at al gətir. Sən gələne kimi də mən öz işimi düzəldərəm.

Bu kişi atlar üçün gedəndən sonra Gülgöz xanım ayrı qasidə bir dəst kişi libası gətizdirdi. Gülgöz xanım kişi libasını geyindi və qılınc-

qalxan bağlayıb, qiymətdən ağır, vəzndən yüngül öz işlətdiyi şeylə-
rindən yıgdi xalixurcinə. Bu vaxt atlar gəldi. Gülgəz xanım həmən
qasid ilə çıxıb atların yəhərlərini qoydular, xalixurcini bir atın tərkinə
bağladı, qasidin zəhmət haqqını verib, atların birisini mindi, o birisin
də cilovunu tutub, gəldi Abbas olan mənzilin həyət qapısına. Abbasi
səslədi. Abbas yatmışdı, Gülgəzin səsinə eşidib, qılıncını götürüb,
qarıya yüyürdü. Abbas içəridən səs verdi:

– Dostsan məni çağırırsan, ya düşmənsən?

Gülgəz dedi:

– Mən səninlə dostam. Ancaq gecənin bu aləmində çağıranı düşmən
hesab edərlər.

Abbas dedi:

– Yaxşı, oldun dost. Məni neyləyirsən?

Gülgəz dedi:

– Məyər anuvun qoynunda yatmışsan? Gedib seyrqahda Gülgəzi
görübəsən, ordan gəlib bu mənzildə olursan. Gülgəz bura sənün yanuva
gəlib. Sən ilə Gülgəzin arasında olan söhbəti molla xəbər verib Xud-
kara, Xudkar car çağırtdırıb, gecədən beş saat getmiş gərək sən
başun bədənindən götürülsün, mən Duxarxan mahalının adamında-
nam. Mənə torpaq təəssübi gəlib, gəldim səni götürüb qaçam. Ancaq
Dahaduruz bəyin başını da götür. Bir vaxtda vəcuvə gələr.

Abbas dedi:

– Bəs mənim atım necə olsun?

Gülgəz dedi:

– Sən üçün at da gətirmişəm.

Abbas geyindi, Dahaduruz bəyin başın da atın torbasında, çiyinə
asıb, çıxdı həyətə, Gülgəzin gətirdiyi atı mindi, hər ikisi yola düşdülər.
Ancax Abbas bilmirdi onun ilə gedən Gülgəzdir. Bunlar gecə yol edib,
səhər açılana yaxın Abbas gördü ki, bu yerlər tanıdığı yerlərdir. Abbas
dedi:

– İndi səhər açılır, namaz vaxtına az qalıb, gedək bir bulağın ya-
nında düşək, namazlarımızı qılaq.

Gülgəz dedi:

– Biz gedib orada düşsək, daldan üstümüzə qoşun gəldi, onda
neylərik?

Abbas dedi:

– Bəs neyliyək?

Gülgöz dedi:

– Sən get namaz qıl, mən qalırım atların yanında. Sonra sən gələrsən, mən gedərəm.

Abbas getdi, namazını qılıb gələnə kimi səhər açıldı. Abbas gəldi. Gülgöz gördü ki, indi Abbas gəlib surətindən onu tanıyacaq, uzaqdan səs verdi ki:

– Abbas, atlardan muğayat ol, mən getdim namaz qılmağa.

Gülgöz gəlib bulağın yanında kişi libasını soyundu, zənən libasında namaz qılmağa başladı. Namazın axırında Gülgəzi sona yuxusu götürdü, yatdı. Abbas gözlədi, gördü ki, yoldaşı gəlmədi. Abbas atların cilovunu çəkərək onun yanına gəldi. Uzaqdan baxıb gördü bir dəst qara libas bir tərəfdə və bir dəst qırmızı libas bir tərəfdə görünür. Abbas gördü bu qırmızı libas haman libasdır ki, seyrgahda görüb. Abbas atların cilovunu buraxıb, Gülgəzin yanına gəldi, görək Gülgözə nə dedi:

Sərim qurban olsun beylə naqqaşa,
Gətirdin dəstimi damana, Gülgöz!
Ağ üzde xallara, mah qələm qaşa,
Əbrulərin bənzər kamana, Gülgöz!

Şəddə çalıb, zülf tökülüb bellərə,
Mən qurbanam zikr eliyən dillərə,
Sənsiz gedər olsam bizim ellərə,
Oluram dərdündən divana, Gülgöz!

Gəl üzəngün basım, Gülgözüm, atdan,
Sən məni qurtardun alovdan, oddan,
Abbasın sevgisi, xabi-qəflətdən
Tavus tək silkinib oyan, a Gülgöz!

Onda Gülgöz xabdan durdu ayağa. Geyinib Abbas ilə bərabər təzədən atlanıb, Abbasın haman sərçəşmə üstə dayanmışdı ki, gördülər qoşun sədası gəlir. Abbas dil oldu ki:

– Gülgöz, sən Xudkar şəhərinin və öz atavun qoşununun səsdasını tanıyırsan?

Gülgöz qulaq asdı, dedi:

– Xudkar şəhərinin məxluqunun sədası yoxdu.

Burada Abbas dedi:

– Dayan, mən qulaq asım.

Abbas qulaq asdı, gördü ki, qənim düşmənlərinin səsi gəlir. Abbas eşitdi ki, Sarı Xoca soruşur ki: Qul Abdulla, biz Abbası göndərtirdik Dahaduruz bəyin başı üçün, bilmədik Dahaduruz bəy Abbası öldürdü, ya qaldı. Onun necə olmasını bilmədik.

Abbas bu sözü eşidəndən sonra Gülgəz də nəzərindən çıxdı. Bir dəfə çıxırdı ki:

– Gülgəz, getdim, gəl!

Abbas bu sözü diyəndə Gülgəz bir vaxt gördü Abbas at üstədir. Abbas at başı saldı bunların üstünə.

Bunları Şah Abbas qoşun ilə Şiraza göndərmişdi. Şah Abbas naxoşlamışdı. Həkimlər ona eşq azarı demişdilər. Bunlar da Şirazdan Şah Abbas üçün qırx dənə xəsa gətirirdilər. Abbas bunların üstünə çıxdı necə tərən kəklik üstə çıxar. Onlar pərən-pərən oldular. Abbas çox əlləşdi onların hamısını tutsun, baxdı gördü mümkün deyil. Atını sürdü təkə qul Abdullanın üstünə. At üstə əl atıb, onun kəmərinə tutdu, onu yəhərdən çıxartdı və havadan paya kimi yerə atdı, özü də atdan düşdü. Qul Abdullanı arxası üstə uzatdı, onun əllərini döşü üstə qoyub, ayağı ilə basdı, qılıcı siyirdi, istədi qoysun qul Abdullanın boğazına, bu yandan Gülgəz gəldi, gördü Abbas bir nəfəri yıxıb, istəyir başını kəssin. Gülgəz xanım əl atıb Abbasın qılıncını tutdu. Abbas dedi:

– Gülgəz, mənim qılıncımı tutma! Gərək bunu öldürəm mən!

Gülgəz dedi:

– Nə səbəbə bunu öldürürsən sən?

Abbas dedi ki:

– Bu mənim ölümümə əlləşib.

Gülgəz dedi:

– Bu sənin ölümünə əlləşib, bəs indi bu hardadır?

Abbas dedi ki:

– İndi mənim təpiyimin altında.

Gülgəz dedi:

– Abbas, mərdimazanın axırı belədir. Ancaq mən səndən xahiş edirəm, necə biz ikimiz cavan, təzə, növrəstə gül kimi açılmışıq, belənçi adamın nəhəx qanı bizim qabağımızda tökülməsin.

Abbas dedi:

– Gülgöz, eşitmərəm bu sözü. Gərək bunu öldürəm.

Gülgöz gördü yox, Abbasın pəhlivanlıq qeyzi gəlib başına. Gülgöz oxuyub Abbasa yalvarır:

Sənə qurban olum, mənim Abbasım,
Abbasım, bəxş et, gəl, sən Abdullanı
Dolanım başuva misli-pərvanə,
Abbasım, bəxş et, gəl, sən Abdullanı

Abbas deyir:

Sənə qurban olum mənim Gülgözüm,
Vallah, bağışlamam mən Abdullanı.
Əbəs yerə sən bu sözü söyləmə,
Vallah, bağışlamam mən Abdullanı.

Gülgöz deyir:

Qəvvas olub dəryalara dolmuşam,
Dərd-qəmuvi bu canıma salmışam,
Atamı atmışam, sənə gəlmişəm,
Abbasım, bəxş et, gəl, sən Abdullanı.

Gülgöz bu sözü deyəndən sonra Abbasın qeyzi sakit olub gördü ki, Gülgözün könlü sınır, bir təpik vurdu qul Abdullanın qabırğasından, dedi:

– Ləvənd oğlu, dur, it gözümün qabağından, qoy gözüm səni görməsin!

Ondan sonra Abbas Gülgöz ilə bərabər atlarını mindilər, gəlib çatdılar Duxarxana. Duxarxan əhalisi elə bilirdi ki, Abbas Dahaduruz bəylə olan davada ölüb. Abbas Gülgöz ilə bərabər öz evinə gəldi, tamam şəhər əhli qırmızı geyindi, dostları şad oldu və fağir-füğərə təzələdilər. Abbas evində bir on gün qaldı, anasına dedi:

– Ana, nə məsləhət bilirsən? Mən paşa qızının toyunu edim və yaxud Dahaduruz bəyin başını aparım Şah Abbasın yanına?

Abbasın anası dedi:

– Oğul, məsləhət özündür. İstəyirsən toyunu elə, istəyirsən başı apar.

Abbas təzədən qırx-əlli atlı götürüb, Dahaduruz bəyin başını da götürdü. Anası Abbasa dedi:

– Oğul, gedirsən, sənin atavun İsfahanda bir tikmə qardaşlığı var, adı Məhəmməddir. Bu başı apararsan onun yanına. O nə məsləhət bilsə, o cür edərsən.

Nə Məhəmməd Abbasi görmüşdü, nə də Abbas Məhəmmədi. Abbas gəldi İsfahana, Məhəmmədin evinə, Məhəmməd Abbasi gördü dedi: “bu kimdir bu cəlal ilə, bu igidlik ilə gəlib mənim evimə?” Gözlərindən tanıdı ki, bu qardaşlığı Vəli bəyə oxşayır. Dedi:

– Oğul, sən Abbassan?

Dedi:

– Bəli, mən Abbasam.

Abbas Dahaduruz bəyin başını nə cür gətirib və başına nələr gəlib – Məhəmmədə danışdı. Məhəmməd təzədən durub, Abbasın gözlərini öpüb, özü ilə apardı Şah Abbasın hüzuruna. Məhəmməd xan Şah Abbasa dedi ki:

– Abbas Dahaduruz bəyin başını gətirib.

Şah Abbasa Abbasi çox təriflədi. Şah Abbas əmr elədi ki, təblabalaban vurulsun, meydan sulansın, Dahaduruz bəyin başını da, Abbasi da gətirsinlər meydana. Şah bu işi ona görə belə elədi ki, Dahaduruz bəy əhalini çox incidib, qoy tamam dünya bilsin ki, Abbas Dahaduruz bəyi öldürüb. Şahın əmri ilə Abbasi və Dahaduruz bəyin başını gətirdilər meydana. Baş meydana gələndən sonra həmən meydanda Şah Abbas Abbasa dedi ki:

– Sən bu isbatı yerinə yetirməkdə məndən nə istəyirsən?

Abbas dedi:

– Şah sağ olsun, sənin düşmənlərinin sənəngün olmasını və sənin sağlığıni istəyirəm. Mənə heç bir şey lazım deyil.

Şah yenə təkrar edib dedi:

– İstəməlisən.

Məhəmməd də xəlvəti Abbasa demişdi ki, ancax düşmənlərüvi istəyəsən. Abbas da öz düşmənləri olan Sarı Xoca və qul Abdullanı Şah Abbasdan istədi. Şah əmr etdi ki, Sarı Xoca ilə qul Abdullanın köçləri Duxarxana yola salınsın. Dübarə Şah Abbasdan rəşdil-ziba söz istədi.

Abbas dedi:

Adam vardır adamların naxşıdır,
Adam vardır heyvan ondan yaxşıdır.
Adam var şal giyər, adam var dəri,
Adam var mərifətdən yoxdur xəbəri.
Adam var meydanda bəyənmez əri,
Adam var pəhlivan ər də bəyənmez.

Ondan sonra şahın kərəmi cüşə gəlib, Abbasa qırx min tımən pul bağışladı və on dörd dəst də libas. Yeddi dəsti onun özü üçün, yeddi dəsti də adaxlısı üçün bağışladı, dedi:

– Abbas, Duxarxan mahalın da bağışladım sənə. Cani sən, cani Duxarxan mahalı.

Ondan sonra Abbas gəldi Məhəmmədin yanına, dedi:

– Ata, indi icazə ver, mən gedim.

Məhəmməd dedi:

– Oğul, get, necə ki, şah sənə Sarı Xoca ilə qul Abdullanı verdi, teztovluğ etməyib, yetişən kimi onlara nasağ eləməyəsən. Səbr ilə onlardan qisasıvi alarsan.

Abbas öz dəstəsi ilə, şahın verdiyi ənamları götürüb getdilər Duxarxana. Gələndən sonra toyunu elədi.